

**NAČELA I METODE TUMAČENJA BIBLIJE MATIJE
VLAČIĆA ILIRIKA KAO SMJERNICE ZA PROBLEMATIKU
SVETOPISAMSKOG AUTORITETA U DANAŠNJEM
PROTESTANTIZMU**

Ervin Budiselić

Biblijski institut
Kušanova 21, Zagreb
ervin.budiselic@zg.t-com.hr

UDK: 274-1 Vlačić Matija Ilirik
27-27
Pregledni rad
Primljeno 01/2015.

Sažetak

Članak razmatra načela i metode tumačenja Biblije Matije Vlačića Ilirika, koji je svojim djelovanjem znatno pridonio razvoju tumačenja Biblije, koja u protestantizmu zauzima primarno mjesto u pitanjima doktrine, vjere i prakse te promišlja mogući Vlačićev utjecaj na problematiku svetopisamskog autoriteta u današnjem protestantizmu. U prvome dijelu razmatra se Vlačićev odnos prema Rimokatoličkoj Crkvi, koji je uvelike određen njegovim odnosom prema Bibliji, a u drugom dijelu Vlačićeva načela i metode tumačenja Pisma. Sve to će poslužiti da se u kontekstu kreda 'sola Scriptura' u trećem dijelu razmotri problematika tumačenja Biblije s kojom se današnji protestantizam susreće. Zaključuje se kako načelo 'sola Scriptura' samo po sebi nije u stanju ponuditi autoritativno tumačenje Biblije te se ističe kako se u prevladavanju tog problema protestantizam, prema modelu koji nudi Vlačić, treba okrenuti k još revnijem prakticiranju povijesno-gramatičke metode i predanijem pokušaju rekonstrukcije tradicionalnog tumačenja Pisma unutar crkvene tradicije.

Ključne riječi: reformacija, Matija Vlačić Ilirik, hermeneutika, povijesno-gramatička metoda, sola Scriptura, odnos Pisma i tradicije, autoritativno tumačenje Biblije.

UVOD

Kao jedan od nedostataka protestantizma često se ističe njegova hermeneutska rascjepkanost i postojanje mnoštva suprotnih tumačenja Biblije. Štoviše, možemo govoriti o svojevrsnom "hermeneut-

skom kaosu”.¹ Dodatni problem predstavlja sama definicija pojma protestantizam. Iako se reformacija razvila u četiri tradicije: evanđeličku ili luteransku, reformiranu ili kalvinsku, anglikansku te anabaptističku, prema jednom shvaćanju, “protestantskim crkvama” izvorno se mogu nazvati samo luteranska i kalvinistička tradicija, koje su svoje reforme provodile uz pomoć sekularnih vlasti, što je pak dovelo do stvaranja “državnih crkava”, dok je anglikanska tradicija nastala više kao rezultat političkih previranja, u čiju je svrhu iskorištena pojava reformacije. Shodno tome, sve ostale crkve koje su proizašle iz reformacije, trebamo nazvati “crkvama reformacijske baštine”.² S druge strane, moguće je i sve ostale crkve koje su proizašle iz reformacije baštineći od protestantizma načela samo Pismo, samo milost i samo vjera, a od radikalne anabaptističke tradicije nauk o učenishvu, praksu krštenja samo odraslih osoba i druge, stav da Crkva mora biti odvojena od Države te shvaćanje da svaka lokalna zajednica ima puninu crkvenosti, nazvati “protestantskim crkvama”.³ Uzimajući u obzir ovu drugu, širu definiciju protestantizma, u članku se razmatra uloga i važnost Matije Vlačića Ilirika u oblikovanju protestantske hermeneutike i njegovog možebitnog utjecaja na protestantizam danas.

Matija Vlačić Ilirik jedna je od nezaobilaznih osoba hrvatskog, ali i svjetskog protestantizma, koja je dala značajan doprinos europskoj kulturnoj, znanstvenoj i teološkoj misli 16. stoljeća. Vlačić je bio reformator, poznavalac nekoliko jezika, povjesničar i neumoran pisac, ali i hermeneutičar. Bilo da ga nazovemo “ocem biblijske hermeneutike”⁴ ili pak “obnoviteljem hermeneutike”,⁵ njegov doprinos na ovome polju je nezaobilazan. Poznato je da protestantizam tradicionalno u sebi nosi i stavlja veliki naglasak na autoritet Pisma, a to podrazumijeva veliko poklanjanje pažnje načelima tumačenja

¹ Usp. Keith A. Mathison, *The Shape of Sola Scriptura*, Moscow, Canon Press, 2001., 274.

² Usp. Stanko Jambrek, *Crkve reformacijske baštine*, Zagreb, Bogoslovni institut, 2007., 92-93; Ankica Marinović Bobinac – Dinka Marinović Jerolimov, *Vjerske zajednice u Hrvatskoj*, Udruga za vjersku slobodu u RH Prometej, Zagreb, 2008., 110.

³ Vidi F. L. Cross – Elizabeth A. Livingstone, *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2005., 1347-1349; Sinclair B., Ferguson – J. I. Packer, *New Dictionary of Theology*, InterVarsity Press, Downers Grove, 2000., 538-541.

⁴ Usp. Danijel Berković, Od literalizma do interpretatizma. Kako ispravnije biblijski misliti?, u: *Kairos* 4 (2010) 2, 275.

⁵ Usp. Nikola Hohnjec, Matija Vlačić Ilirik: kontroverzist i bibličar, u: *Bogoslovska smotra* 64 (1994) 1-4, 389-90.

Pisma ne bi li se pomoću njih iznjedrilo autoritativno tumačenje sve-topisamskog sadržaja. U kontekstu 16. stoljeća unutar reformacije, Vlačić je bio jedan od predvodnika ovih nastojanja. No Vlačićevo zanimanje za Sveto pismo ne smije se promatrati u vakuumu, već prije svega u kontekstu njegova odnosa prema Rimokatoličkoj Crkvi, što je pak posljedično imalo utjecaja i na razvoj protestantske hermeneutike. S druge strane, razmatrajući njegov utjecaj na razvoj protestantske hermeneutike, i uzimajući u obzir širinu i mnoštvo biblijskih tumačenja koja možemo ubrojiti u protestantsku hermeneutiku, u članku ćemo se nastojati osvrnuti na hermeneutsku rascjepkanost unutar protestantizma, ukazujući na moguća rješenja te rascjepkanosti u Vlačićevim hermeneutskim načelima i metodama tumačenja Biblije. Ova tema, iako je prvenstveno bitna za sam protestantizam, posredno ima utjecaja i na ekumenski dijalog između rimokatoličke i protestantske teologije o odnosu između Pisma i tradicije.⁶

Stoga ćemo u razmatranju Vlačićeve hermeneutike prvo ukratko razmotriti Vlačićev odnos prema Rimokatoličkoj Crkvi, nakon toga ćemo izložiti Vlačićeva načela i metode tumačenja Pisma, i u konačnici ćemo analizirati Vlačićevo gledište na Pismo u kontekstu kreda *sola Scriptura* u današnjem protestantizmu.

1. VLAČIĆEV ODNOS PREMA RIMOKATOLIČKOJ CRKVI

Možemo reći da je Vlačićev odnos prema Rimokatoličkoj Crkvi uvjetovao i odredio njegov odnos prema Pismu i obrnuto. Napuštanjem autoriteta Rimokatoličke Crkve, protestantizam i protestanti našli su se u potrebi stjecanja novog izvora autoriteta ne bi li opravdali legitimnost svojeg postojanja i postupaka, a taj su izvor pronašli u Bibliji. Na ovome tragu Stanko Jambrek izjavljuje sljedeće: "Razumijevanje i beskompromisno prihvaćanje i življenje istine Svetoga Pisma mladog je Vlačića potaklo na prve političke akcije pojavom kompromisa vodećih katoličkih i protestantskih posredničkih teologa, koji su na državnom saboru u Augsburgu 1547. prihvatili zajednički dekret, nazvan Augsburski interim."⁷ S jedne strane Vlačić je smatrao kako je naučavanjem o tradiciji ili usmenoj predaji kao paralelnom izvoru istine Rimokatolička Crkva odstupila od istine, a s druge strane Vlačić se borio za odvajanje Crkve od Države na način da Država ne određuje nauk Crkve.

---

⁶ Vidi: Lidija Matošević, O dostatnosti Svetoga Pisma: rasprava između teologije reformacije i onovremene rimokatoličke teologije o odnosu između Pisma i tradicije – iz protestantske perspektive, u: *Nova prisutnost* 10 (2012) 1, 45-67.

⁷ Stanko Jambrek, Vlačićeva borba za slobodu Crkve, u: *Kairos* 6 (2012) 2, 316.

Rimokatoličkoj Crkvi Vlačić je zamjerao odstupanje od Božje istine i Božje riječi te nadopunjavanje Božje riječi usmenom predajom koja se temelji više na filozofiji i pučkoj religioznosti nego li na Božjoj riječi. Sveto pismo je za Vlačića izvor prave doktrine i temelj Crkve.⁸ U skladu s time, Vlačić je bio aktivan u pisanju protiv papinskog primata, latinske mise, Konstantinove darovnice, prijenosa Rimskog Carstva na njemačke careve, Tridentskog sabora i dr.⁹ Iz Vlačićeva djela *Magdeburške centurije* saznajemo da je za njega reformacija bila obnova izvorne čistoće rane Crkve. Ta čistoća je trajala do početka 4. st., u nekim elementima i do 7. st., ali jačanjem institucije papinstva Crkva je otpala od prave vjere.¹⁰ Justo L. Gozales ističe ironiju te situacije. Vlačić je, pozivajući se na povijest, nastojao pokazati na temelju tradicije da je Rimokatolička Crkva odstupila od autoriteta Svetoga pisma, a rimokatolik Petar Kanizije nastojao je pobiti Vlačićeve *Centurije* pozivajući se na Pismo i pokazujući kako prakse koje protestanti kritiziraju kao inovacije imaju osnove u Pismu.¹¹ Ili, rečeno drugačije, Vlačić je *Magdeburškim centurijama* htio "dokazati historijskim postupkom da su papisti iskrivili kršćansku nauku dok protestanti slijede njen integralni kontinuitet".¹² Napad je bio obostran: i jedni i drugi nastojali su pokazati i dokazati da su "ovi drugi" odstupili od Božje istine i uveli "novotarije", a da baš "oni" stoje kako povijesno tako i teološki u kontinuitetu s istinskom Isusovom porukom.¹³

⁸ Vjerojatni motiv ovakvog Vlačićevog djelovanja bilo je uvjerenje da ga samo ispravno razumijevanje Pisma može sačuvati od zablude. Vidi: Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1992., 13.

⁹ Usp. Nikola Hohnjec, *Matija Vlačić Ilirik: kontroverzist i bibličar*, 390.

¹⁰ Usp. Carter Lindberg, *The European Reformations*, Wiley-Blackwell, Chichester, 2010., 6. Šanjek nudi sljedeći osvrt na gubitak čistoće Crkve: "Prema Vlačiću, doktrinarno kvarenje unutar Crkve datira još od vremena učenika apostola. Uvjeren je da je do krivog tumačenja Svetog pisma došlo zbog pozivanja na poganske filozofe. Crkva prvih stoljeća sačuvala je evanđeoski duh sve do pontifikata Grgura Velikog (590-604), a prevaga papinstva nakon spomenutog pontifikata predstavlja veliki zaokret u povijesti kršćanstva". Franjo Šanjek, *Matija Vlačić Ilirik (1520-1575) kao povjesničar*, u: *Dani Hvarškoga kazališta* 18 (1992) 1, 107. Također, vidi: Siegfried Raeder, *Matija Vlačić kao tumač Biblije*, u: *Filozofska istraživanja* 43 (1991) 4, 816-17; Ivan Kordić, *Razum, vjera i neznanje: Matija Vlačić Ilirik i svijet reformacije*, Naklada Jurčić, Zagreb, 2007., 112-116; Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 48.

¹¹ Usp. Justo Gonzales, *A History of Christian Thought Volume 3: From the Protestant Reformation to the Twentieth Century*, Abingdon Press, South, 1987., 190.

¹² Franjo Šanjek, *Matija Vlačić Ilirik (1520-1575) kao povjesničar*, 106.

¹³ Boris Havel donosi zanimljivo zapažanje o ulozi crkvene povijesti u borbi oko pravovjerja između rimokatolika i protestanata: "Tvrdnje Rimokatoličke crkve o tome da je sljedbenica prvih apostola u ovlastima i u nauku, Luther je opovrga-

Vlačić je naravno tvrdio da su luterani legitimni nastavljači Kristove Crkve.¹⁴

U svojoj borbi za istinu Nikola Hohnjec opisuje Vlačića kao osobu koja je krajnje polemična nasuprot Rimu, no ta jednaka žestina pristupa usmjerena je i protiv neistomišljenika iz krugova reformacije. Prema njemu, Vlačić je bio osoba nemirna duha, dosljedna i tvrdoglavo uporna u svojim stajalištima, uvijek borbena, te koja nikada nije odstupala u svojim načelima. Vlačić je bio “vatreni branitelj reformacije i svojih uvjerenja protiv ostalih reformatora druge generacije”,¹⁵ dok je rimokatolike znao “častiti” izrazima poput “slijepi protivnici”, “osrednji zavoditelji”, “prevaranti”, i tome slično.¹⁶

Vlačićev odnos prema Rimokatoličkoj Crkvi uključuje i određeni odnos prema Državi, jer se reformacija pojavila u povijesnom razdoblju u kojem su Crkva i Država bile međusobno isprepletene: Crkva sudjeluje u državnim poslovima, a Država se bavi crkvenim stvarima. Budući da je Vlačić imao negativan stav prema Rimokatoličkoj Crkvi, prirodno je da je vlast koja nastoji očuvati, nametnuti ili proširiti rimokatoličku nauku, jednako tako u sukobu sa Svetim pismom. Objava rata od strane cara Karlo V. protestantima okupljenima u Schmalkaldskom savezu u konačnici je dovela do teških poraza vodećih protestantskih knezova na čelu s Filipom od Hessea, a to je pak dovelo do toga da je veliki broj protestantskih teologa na čelu s Filipom Melanchthonom bio spreman učiniti ustupke Rimu i kralju Karlu V.¹⁷ Taj “dogovor” sažet je u dokumentu, tj. formuli jedinstva “Deklaracija Svetog Rimskog Carskog Veličanstva o tome kako trebaju biti stvari uređene”, popularno nazvanoj *Augsburški interim*. Prema toj deklaraciji, službeni nauk Rimokatoličke Crkve privremeno, uz neke male ustupke, ostaje obvezujućim i za protestante do sazivanja sveopćega crkvenog sabora, a, između ostalog, on je uključivao sljedeće prakse: zazivanje svetaca, molitvu

---

vao teološkom i doktrinarnom polemikom, a glavne je argumente crpio iz Svetoga pisma. Hrvat Matija Vlačić Ilirik (1520.–1575.) njegovu je polemiku nastavio pridodavši joj metodu istraživanja povijesti i stvaranja povijesnih argumenata u prilog ideji reformacije.” Boris Havel, *Povijest u Bibliji, tradicionalnom kršćanstvu i karizmatško-pentekostalnim zajednicama*, u: *Nova prisutnost* 10 (2012) 1, 26.

¹⁴ Usp. Jure Zovko, *Proslov*, u: *Katalog svjedoka istine*, Dom i svijet, Zagreb, 1998., xviii.

¹⁵ Usp. Nikola Hohnjec, *Matija Vlačić Ilirik: kontroverzist i bibličar*, 390.

¹⁶ Usp. Nikola Hohnjec, Matthias Flacius Illyricus: Father and Creator of Modern Biblical Hermeneutics (1520-1575), u: Jože Krašovec (ur.), *The Interpretation of the Bible: The International Symposium in Slovenija*, Sheffield Academic Press, Sheffield, 1998., 1468.

¹⁷ Usp. Jure Zovko, *Proslov*, xi.

za duše u čistilištu, procesije, svetkovine, posvećivanje, svećeničko ruho, zavjetne mise i sedam sakramenata.¹⁸ Ovakvo je politički i vojno nametnuto crkveno jedinstvo od strane Vlačića i onih koji su dijelili njegovo razmišljanje bilo shvaćeno kao sredstvo prisile, i stoga ga je bilo teško provesti. U tom kontekstu neovisnost Crkve od Države i sekularnih vlasti je za Vlačića bilo jedno od vrlo važnih pitanja, jer je vjerovao da Crkva mora biti slobodna od državne kontrole te je zagovarao odvajanje Crkve od Države.

Što se tiče Crkve, Vlačićevo je stajalište bilo sljedeće: "Isus Krist zapovjedio je propovijedanje Evanđelja koje stavlja vjernika pod Kristovu zapovijed. Crkveni se autoritet, smatra Vlačić, sastoji od ispovijedanja vjerovanja, u zapovijedanju božanske zapovijedi. Tko god ne vrši službu koja mu je povjerena u obvezivanju savjesti Kristovoj zapovijedi, oslobađa zajednicu od poslušnosti, jer njegov postupak pokazuje da propovijedana doktrina ne obvezuje u ozbiljnim situacijama. Crkveni autoritet nije dan jednom i zauvijek, ističe Vlačić, već se steže uporabom. A tko god nije voljan javno vršiti svoju službu, neminovno gubi svoje vodstvo."¹⁹

Što se tiče države, tj. svjetovne vlasti, Vlačić je postavio temeljno pitanje: "Tko ima pravo određivati nauk crkve?", ustvrdivši da svjetovna vlast nema pravo određivati crkveni nauk, i stoga u pitanjima vjere Crkva ima pravo određivati svoj vlastiti poredak. "... dobar je i koristan savjet za crkvu da iznad svega zna, da je moć ključeva, odnosno, čitava crkvena vlast dana njoj, a ne tiranima ovoga svijeta ili protukršćanskim vukovima."²⁰

2. VLAČIĆEVA NAČELA I METODE TUMAČENJA SVETOGA PISMA

Budući da je Vlačićev stav prema Rimokatoličkoj Crkvi, ali i stav prema odnosu između Crkve i Države bio određen njegovim poimanjem Svetoga pisma, potrebno je pobliže razmotriti njegovo poimanje Pisma, kao i načela i metode koje je koristio u tumačenju Pisma. Revnost koju je Vlačić pokazivao o području hermeneutike proizlazi iz sljedeće premise: napuštanje autoriteta Rimokatoličke Crkve u pogledu tumačenja Pisma ostavlja otvoreno pitanje tko može ponuditi autoritativno tumačenje Pisma. Stoga je zanimljiva izjava Mislava Ježića koja nam može poslužiti kao uvod u Vlačićevu her-

¹⁸ Usp. Stanko Jambrek, Vlačićeva borba za slobodu Crkve, u: *Kairos* 6 (2012) 2, 317-18.

¹⁹ *Isto*, 324.

²⁰ *Isto*, 324.

meneutiku: "Ako učiteljstvo crkve i crkveni otci više nisu mjerodavni, kako da znamo što nam Biblija kaže? Vlačićeva hermeneutika, sustav tumačenja biblijskoga teksta – utemeljena na odličnu njegovu poznavanju hebrejskoga, pored latinskoga i grčkoga – zamjenjuje stoga crkveno učiteljstvo."²¹

2.1. Vlačićevo poimanje Svetoga pisma

Vlačić je smatrao Bibliju vrhovnom istinom i autoritetom o svim životnim pitanjima i u svim područjima. Prema reformacijskom načelu *sola Scriptura*, Biblija je bila smatrana jedinim izvorom i mjerilom kršćansko doktrine, vjere i življenja, a brojni su reformatori šesnaestoga stoljeća jasno i beskompromisno postavili tezu da je Sveto pismo sudac i tvorac Crkve. U skladu s time Vlačić je odbacivao rimokatolički nauk o usmenoj predaji kao paralelnom izvoru istine, a samim time je smatrao kako sva vjerovanja i razmišljanja crkvenih otaca i odluke crkvenih koncila moraju biti prosuđivane na temelju Svetoga pisma, jer ono je Božja Riječ. "Vlačić... je usvojio gledište da je Sveto pismo izvor sve istine: Isus Krist je Istina, živa Riječ Očeva, a Sveto pismo je 'govor istine' ili pisana Božja riječ."²² Ivan Kordić ovome pridodaje kako je Vlačić pisao o mnogim temama, ali je središte njegovog zanimanja bilo razumijevanje Pisma: "On tvrdi kako je za ljudsku sreću, smisao života i spasenje najvažnija stvar razvijanje ispravnog razumijevanja i istinskog odnos s Bogom, koji je na poseban način objavljen u Pismu. Međutim, on je i prihvatio vjerovanje prisutno u kršćanskoj tradiciji kako Pisma nisu samo riječ Božja, već i riječ ljudska. Uz to je i prihvatio ljudski razum kao mjesto razmišljanja o cjelokupnoj stvarnosti, uključujući i božansku realnost, no nije napustio reformacijsko načelo ljudskoga spasenja jedino po vjeri, milosti i Pismima (*sola fide, sola gratia, sola Scriptura*). A ljudski razum treba odbaciti sve autoritete – barem metodološki – i pokušati shvatiti bit realnosti svojim vlastitim sredstvima stjecanja znanja."²³

Vlačić je kao sljedbenik reformacije djelovao u misaonom okviru kako što točnije i vjernije razumjeti Pismo i osloboditi ga od misaonih naslaga tradicije.²⁴ Smatrao je kako se cjelokupni kršćanski nauk treba temeljiti na Pismu, koje ujedno treba biti i temelj teo-

---

²¹ Mislav Ježić, O hrvatskoj kulturi u europskim koordinatama, u: *Nova prisutnost* 1 (2003) 1, 48.

²² Stanko Jambrek, *Vlačićeva borba za slobodu Crkve*, 316.

²³ Ivan Kordić, Croatian Philosophers IV: Matija Vlačić Ilirik – Mathias Flacius Illyricus (1520-1575), u: *Prolegomena* 4 (2005) 2, 220.

²⁴ Usp. Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 9.

logije.²⁵ On prepoznaje da je Bog autor Pisma, a Krist cilj Zakona i ključ Pisma, no Pismo je i ljudska riječ, i kao takva ona posjeduje svoj jezični oblik.²⁶ Smatrajući kako je Pismo u njegovom vremenu postalo nerazumljivo i strano, Vlačić želi sagraditi teološki sustav, maknuti povijesnu prašinu u obliku filozofskih i teološko-dogmat-
skih rasprava i otvoriti put za jedan čisti pristup Pismu.²⁷ U tu svrhu Vlačić je nastojao razviti načela i metode tumačenja kojima se sada posvećujemo. Koristeći autore poput Kordića, Zovka, Filipovića i drugih koji su se sustavnije bavili Vlačićevom hermeneutikom, donosim pregled onih Vlačićevih načela i metoda tumačenja Biblije koje smatram ključnima za razumijevanje njegovog pristupa tumačenju Biblije.

2.1.1. Vlačićeva hermeneutika: načela i metode tumačenja

Budući da je Vlačić smatrao Pismo, a ne Crkvu ili usmenu predaju Božjom riječju, vrhovnom istinom i autoritetom za cjelokupan život, i budući da je središte njegovog zanimanja bilo nastojanje razumijevanja Svetoga pisma, potrebno je razmotriti načela na kojima je Vlačić gradio svoj pristup Pismu, kao i same metode tumačenja. Iako je djelomično teško povući crtu razgraničenja između *načela* i *metoda* tumačenja, možemo reći kako *načela* predstavljaju generalne premise ili pretpostavke s kojima netko pristupa Pismu, a *metode* predstavljaju konkretne korake koje tumač poduzima prilikom tumačenja teksta u svrhu iznalaženja značenja.

2.1.1.1. Načela tumačenja

Da bismo razumjeli metode i pravila koje je Vlačić zagovarao u tumačenju Pisma, potrebno je prvo reći nešto o polaznim pretpostavkama i načelima na kojima je Vlačić temeljio svoje metode tumačenja. Razumijevanje ovih stvari daje kontekst Vlačićevoj metodologiji. Kao prvu stvar možemo navesti načelo *jasnoće Pisma*. U skladu s Lutherovim shvaćanjem da je Pismo zbog svojeg božanskog podrijetla napisano jasno i razumljivo te da ono zapravo tumači samo sebe,²⁸ Vlačić je smatrao kako bi bilo bogohuljenje pretpostaviti kako je Pismo nerazumljivo u njegovim najvažnijim i najodlučnijim dijelovima.²⁹ Budući da Bog želi da njegova volja bude poznata i otkri-

²⁵ Usp. Ivan Kordić, *Razum, vjera i neznanje*, 105.

²⁶ Usp. Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 69-70.

²⁷ *Isto*, 67.

²⁸ Usp. Jure Zovko, *Proslav*, xv.

²⁹ Usp. T. M. Seebohm, *Hermeneutics. Method and Methodology*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 2004., 39-40.

vena ljudima i danas, Pismo kao nepogrešivi objavitelj te volje ne može biti nerazumljivo. No, Vlačić je živio u vremenu u kojem su postojali ozbiljni prijepori oko ispravnog tumačenja Pisma i onoga što Pismo uistinu uči. Vlačić je bio svjestan te realnosti, i stoga je kao rješenje ponudio i drugo načelo koje pojedinca uvodi u pravu spoznaju Pisma: *načelo jasnoće Pisma izvornim čitateljima*. T. M. Seebohm ovako tumači to Vlačićevo načelo: Vlačić je smatrao kako Pismo nije bilo nejasno njegovim izvornim čitateljima, što znači da je potrebno rekonstruirati njihovu situaciju. To se može ostvariti putem temeljitog proučavanja jezika izvornih primatelja teksta, a u tu svrhu Vlačić se koristio raznim humanističkim tehnikama.³⁰ Kordić dodatno pojašnjava ovu problematiku ističući kako je Vlačić bio svjestan vremenske udaljenosti između izvornih primatelja Pisma i čitatelja njegovog vremena, i stoga je naglašavao nužnost upoznavanja strukture jezika kojim je Pismo pisano, kao i istraživanje njegove gramatike i stila.³¹ No rekonstrukcija njihove situacije ne podrazumijeva samo proučavanje jezika nego i upoznavanje s povijesnom pozadinom u kojoj je tekst nastao, jer to daje horizont ili kontekst svakoj interpretaciji.³² Dakle, Pismo je bilo jasno njegovim izvornim čitateljima. Nama možda danas nije, ali se nejasnoće mogu ukloniti primjenom hermeneutskih pravila, jer se Sveto pismo može razumjeti kao i svaki drugi tekst.³³

Ako načelo *jasnoće Pisma* uzmemo kao polaznu točku našeg razmatranja Vlačićevih načela, onda ovo prvo načelo zahtijeva sljedećih nekoliko dodatnih načela. Budući da je Vlačić smatrao kako Rimokatolička Crkva pogrešno tumači Pismo, posljednji jamac i autoritet za tumačenje Pisma ne može biti ta i takva Crkva, nego pojedinac. Drugim riječima, *autonomnost pojedinca u tumačenju*, jedini je istinski jamac točnoga razumijevanja Svetoga pisma.³⁴ Međutim, "autonomnost pojedinca" ipak zahtijeva da taj pojedinac ima neke kvalitete: on treba biti obrazovan u mnogim vještinama, poput vladanja gramatikom, logikom, dijalektikom ili retorikom, treba i biti prirodno nadaren, ali iznad svega prožet nadnaravnim darom (Duhom Svetim).³⁵ Cilj svega je da tumač ne falsificira sadržaj

---

³⁰ Isto, 40.

³¹ Usp. Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 15.

³² Isto, 81.

³³ Usp. Jure Zovko, *Recepcija Matije Vlačića u filozofskoj hermeneutici*, u: *Filozofska istraživanja* 43 (1991) 4, 854.

³⁴ Usp. Jure Zovko, *Proslav*, xv.

³⁵ Usp. Ivan Kordić, *Razum, vjera i neznanje*, 129.

Pisma unoseći u tumačenje vlastiti misaoni sadržaj i kontekst,³⁶ jer kao što Vlačić izjavljuje: "...da svoja mišljenja ne unosim u Pismo, nego da predstavim njegov pravi smisao i da rastumačim ono što čitatelj treba znati... najbolji je čitatelj Pisma onaj tko razumijevanje iskaza prije očekuje iz iskaza nego što njima dodaje i više informira nego što pridodaje, a ne sili iskaze da sadrže nešto što je on već prije čitanja prihvatio kao razumljivo."³⁷

Oduzevši pravo i svojevrsni monopol Rimokatoličkoj Crkvi na tumačenje Pisma i prebacivši to pravo na pojedinca, Vlačić nije pojedinca ostavio samog da se bori s Pismom, nego je pridodao nekoliko sljedećih načela ili pretpostavki koje tom pojedincu pomažu i vode ga k ispravnom tumačenju. Jedno od njih je *načelo djelovanja Duha Svetoga* prema kojem je Duh Sveti sam svoj vlastiti tumač i njegovo djelovanje je nužno ne bi li pojedinac mogao razumjeti Pismo.³⁸ Jambrek ovako sažima ovo Vlačićevo načelo: "Duh je Sveti i autor i tumač Svetoga pisma, naglašava Vlačić. Njegova je zadaća uvesti vjernika u svu istinu (Iv 16,13). Njegova je zadaća upisati Pismo u vjernikovo srce (Jr 31,33). Proroštvo naima i cijelo Sveto pismo (kako svjedoči Petar u 2 Pt 1,20) nije stvar vlastita uma i izlaganja, nego ga, kao što je izloženo po prorocima od Duha Svetoga, treba tumačiti u njegovu svjetlu (Vlačić, 1993, 67). Kako je sve postalo po Riječi i bez nje ne postade ništa (Iv 1,3), istinsko razumijevanje svekolike stvarnosti moguće je jedino po objavi Boga i njegove stvaralačke svrhe..."³⁹

Sljedeće načelo kojim se Vlačić rukovodio bilo je načelo *autoriteta izvornog biblijskog teksta*. O tome Vladimir Filipović kaže kako je reformacija odbacivši autoritet pape i crkvenog učiteljstva, potražila autoritet u samome Pismu, ali ne u onome koje je dobilo svoje prijevode i komentare u papinskim pristašama i crkvenoj rimskoj instituciji, nego u čistom tekstu, koji je trebalo valjano prevesti te onda i adekvatno protumačiti. Reformatori su stoga poduzimali značajne napore u istraživanju biblijskog teksta, a sam Vlačić je nastojao pronaći način kako pristupiti zadanome tekstu te otkriti njegov pravi, nepatvoreni smisao.⁴⁰ Vlačić je smatrao kako su teolozi tijekom stoljeća loše prevodili izvorne biblijske jezike unoseći u njih filozof-

³⁶ Usp. Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 97.

³⁷ Matija Vlačić Ilirik, N. Epistola dedicatoria, u: Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 88.

³⁸ Usp. Theodore G. Gullixson, Practical Hermeneutics, u: *Lutheran Synod Quarterly* 48 (2008) 2-3, 201.

³⁹ Stanko Jambrek, *Vlačićeva borba za slobodu crkve*, 314-15.

⁴⁰ Usp. Vladimir Filipović, Matija Vlačić kao začetnik suvremene hermeneutike i strukturalizma, u: *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 1 (1975) 1-2, 23.

ske i gramatičke izraze i tako iskvarili jezik, sadržaj i smisao Pisma. U skladu s time, istinski poznavatelji izvornih jezika mogu izbaviti Sveto pismo od krivih prijevoda, značenja i smisla.⁴¹

Sljedeće načelo koje vrijedi spomenuti jest načelo da *Pismo tumači samo sebe* ili *Pismo je interpretator samoga sebe*. Promišljajući o ovoj temi kod Vlačića, Ivan Kordić ističe kako je se ovo načelo može primijeniti na svaki tekst, a ne samo na Pismo. Ako Vlačić ovo načelo primjenjuje na tekst Pisma, to je samo posljedica onoga do čega je Vlačić došao na osnovi promatranja svakog teksta. Do naglašavanja ovog načela došlo je za vrijeme reformacije budući da su se protestanti željeli osloboditi tutorstva doktrinarnog autoriteta rimske Crkve. U osnovi, ovo načelo se donekle preklapa s načelom jasnoće Pisma, jer ako Pismo nije jasno, onda ne može ni tumačiti samo sebe. Prema Kordiću, Vlačić se nije mogao pomiriti s mišljenjem da je Pismo u sebi protuslovno i da mu je za razumijevanje potrebna neka pomoć izvana, te se zalaže za donošenje zaključka o sadržaju Pisma na osnovi sagledavanja pojedinih dijelova u kontekstu drugih cjelina Pisma.⁴² Kao što je već istaknuto, to od proučavatelja Pisma zahtijeva određene vještine, ali u načelu, da bi Pismo bilo izvor istine, ono mora svojom vlastitom snagom pružiti dovoljno oslonca za vlastito razumijevanje.⁴³

Analogija vjere još je jedno načelo prema kojem se Vlačić ravnao u pristupu tumačenju Pisma, a ono podrazumijeva da tumačenje treba biti u suglasju ili prikladnoj sličnosti s temeljnim postulatima vjere – onom vjerom koja proizlazi isključivo iz Pisma. Drugim riječima, tumačenje treba biti u skladu s cjelokupnim kršćanskim naukom koji je izložen u Dekalogu, Evanđelju i najstarijim simbolima crkvenog vjerovanja.⁴⁴ Iako se nauk Pisma provlači i kroz dogmatiku koja se razvijala tijekom stoljeća, Vlačić je smatrao da dogmatska tumačenja moraju biti oblikovana od strane Pisma, no tumačenja ne mogu izbjeći dogmatiku koja nastoji sadržaj kršćanske vjere reducirati i sažeti u obliku određenih formula.⁴⁵ Theodore G. Gullixson ističe kako je Vlačić nastojao spriječiti subjektivnost tumača uz pomoć *analogije vjere* koje u biti funkcionira poput “dokaza” u matemati-

---

⁴¹ Usp. Ivan Kordić, *Razum, vjera i neznanje*, 153.

⁴² Usp. Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 98.

⁴³ *Isto*, 99.

⁴⁴ Usp. Matija Vlačić Ilirik, *O načinu razumijevanja Svetoga pisma*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1993., 17; Jure Zovko, *Recepcija Matije Vlačića Ilirika u filozofskoj hermeneutici*, 850.

⁴⁵ Usp. Ivan Kordić, *Croatian Philosophers IV: Matija Vlačić Ilirik – Mathias Flacius Illyricus (1520-1575)*, 227.

ci. Koristeći *analogiju vjere*, tumač Pisma testira svoje egzegetske zaključke uz pomoć luteranskih vjeroispovijedanja i crkvenih otaca. Ako postoji razlika, tumač bi trebao nanovo istražiti dotični tekst i/ili pokazati gdje su crkveni očevi odstupili od Pisma.⁴⁶

I konačno, potrebno je spomenuti i načelo *sola Scriptura*, koje podrazumijeva da Sveto pismo kao nepogrešiva Božja riječ ima autoritet iznad crkvene tradicije i ljudskog mišljenja. Jambrek ističe kako je Luther načelom *sola Scriptura* naglasio da je Sveto pismo jedini izvor i mjerilo kršćanskog nauka, vjere i življenja, i izvor iz kojeg saznajemo i učimo o Bogu i njegovoj volji: Božja riječ je jedino vrelo teologije. Može se reći da su reformatori primjenom načela *sola Scriptura* "skinuli s prijestolja papu" i ustoličili Bibliju.⁴⁷ No, iako je Luther u velikoj mjeri zaslužan za oživljavanje hermeneutike, Kordić ističe kako je načelo *sola Scriptura* u biti koncipirao Vlačić, koji je sastavio prvu novovjekovnu hermeneutičku teoriju Svetoga pisma.⁴⁸

2.1.1.2. Metode tumačenja

Ako načela daju jedan općeniti okvir, metode tumačenja predstavljaju konkretne korake koje tumač poduzima prilikom tumačenja teksta ne bi li došao do ispravnog tumačenja. U skladu s time, put do ispravnog tumačenja sadrži sljedeće elemente, koji se međusobno isprepleću: poznavanje jezika, gramatike i povijesti; važnost tumačenja teksta u njegovom kontekstu; otkrivanje *skopusa* teksta; obavezu iznalaženja doslovnog značenja teksta; te korištenje još nekih metoda. Sve to ima za cilj iznalaženje doslovnog značenja teksta.

Budući da je Vlačić smatrao kako je Sveto pismo moguće razumjeti te je uz pomoć općih interpretacijskih načela i pravila moguće ostvariti općevažne razumijevanje kao i kod bilo kojeg drugog teksta, on posvećuje iznimnu pažnju poznavanju izvornih jezika i njihove gramatike. To je prvi izazov s kojim se tumač susreće, a sam Vlačić o tome svjedoči: "Morao sam se često boriti i ulagati velike napore protiv nemale teškoće, koja se sastoji u tome da je jezik Svetog pisma i njegov tekst nejasan, a zbog neprikladnih prijevoda, zbog jezika kojim je najprije napisano, zbog neobičnosti i izražajne snage pojedinih riječi i izražajne kratkoće, koja je u drugim spisima i jezicima nepoznata; i konačno zbog različitih tropa, figura i hebraizama. Zbog ovog mog mišljenja naime i zbog razmišljanja i

⁴⁶ Usp. Theodore G. Gullixson, *Practical Hermeneutics*, 234-35.

⁴⁷ Usp. Stanko Jambrek, Biblija u vrijeme reformacije, u: *Kairos* 4 (2010) 1, 114-115.

⁴⁸ Usp. Ivan Kordić, *Razum, vjera i neznanje*, 107.

zbog strastvenog zavjeta i želje uvijek sam čeznuo za čovjekom koji bi, ukrašen poštovanjem, učenošću i drugim darovima duha i od Boga nadahnut, objasnio probleme jezika, fraza, hebraizama, tropa, figura i čitave problematike koja se tiče rasprava o jeziku. To bi se trebalo postići prikladnim pravilima i pripremljenom glosom o tekstu Svetog pisma, što bi ga nama neukima učinilo poznatim, jasnim i pristupačnim.”⁴⁹

Tumač je također suočen s različitim autorima koji njeguju razne stilove pisanja te sa slikovitošću jezika,⁵⁰ a tu je i pitanje različitih književnih vrsta na koje tumač mora obratiti pažnju prilikom tumačenja.⁵¹ Jednako tako Vlačić prepoznaje da Biblija sadrži različite knjige koje imaju svoje osobnosti pa tako raspravlja o posebnosti psalama, Evanđelja, Pavlovih spisa itd.⁵² Iz navedenih tvrdnji možemo zaključiti da je poznavanje gramatike i jezika ključan, ako ne i prvi korak u iznalaženju ispravnog tumačenja. Pretpostavka koja je vodila Vlačića da naglasi važnost jezika Seebohm pojašnjava na sljedeći način: “Tekst se mora razumjeti ne iz konteksta jezika kojeg koristi tumač, nego iz konteksta teksta i jezika izvornih čitatelja teksta.”⁵³

Drugi korak jest poznavanje povijesti i povijesnih okolnosti, jer je nerazumijevanje biblijskog teksta često uvjetovano nepoznavanjem povijesnih (ali i zemljopisnih) okolnosti u kojima je tekst nastao.⁵⁴ Govoreći o ovoj temi, Ivan Kordić ističe da, iako Vlačić nije povijesnost i povijesnu dinamičnost biblijskog teksta izričito tematizirao, on je bio svjestan kako biblijski tekst ima svoju povijesnu pozadinu, koju tumač mora razumjeti ako želi kvalitetno shvatiti i tumačiti biblijski tekst. To uključuje poznavanje životnih prilika i okolnosti koje su povezane s tekstem kao i svakodnevnog života iz kojeg jezik izvire. Također, za razumijevanje nekog događaja potrebno je po mogućnosti poznavati i mjesta, običaje, metafore i usporedbe koje se na njih odnose. Iako tekst stoji pred nama kao objektivna činjenica, povijesna pozadina teksta nudi jedno šire i dublje područje hermeneutičkog istraživanja. Tu povezanost Kordić najbolje primjećuje kada kaže da je način života utjecao na način govora autora Pisma, jednako kao što način života tumača utječe na njihov način govora. Pismo je nastalo u određenom životnom iskustvu, i da bi se

---

⁴⁹ Matija Vlačić Ilirik, N. Epistola dedicatoria, u: Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 14-15.

⁵⁰ Usp. Matija Vlačić Ilirik, *O načinu razumijevanja Svetoga pisma*, 41.

⁵¹ *Isto*, 133.

⁵² Usp. Siegfried Raeder, *Matija Vlačić kao tumač Biblije*, 823-824.

⁵³ T. M. Seebohm, *Hermeneutics. Method and Methodology*, 40-41.

⁵⁴ Usp. Jure Zovko, *Uvod*, 14.

shvatio tekst, potrebno je poznavati jezik, ali i iskustvo, tj. povijesnu situaciju u kojoj je tekst (govor) nastao.⁵⁵ O povezanosti jezika i važnosti povijesti za rekonstrukciju značenja teksta, možda najbolje govori Filipović kada kaže: "Vlačić, dakle, jasno upućuje na to da jezična struktura određenog izraza biva fundirana u temeljnom smislu teksta kao cjeline koji izvire iz povijesne situacije života, iz načina življenja, koji je uvjetovan i mjestom i vremenom."⁵⁶

Sljedeća metoda koju Vlačić koristi prilikom tumačenja jest proučavanje teksta u njegovom užem i širem kontekstu. Na mikro razini to znači da pojedine riječi dobivaju svoje značenje iz rečenica, a pojedine rečenice dobivaju značenje na temelju konteksta drugih rečenica. O ovakvom Vlačićevom pristupu i metodologiji, Vladimir Filipović govori sljedeće: "Kao takav teorijski stav dosljedno traži da se smisao svake riječi, svake rečenice, svakog rečeničnog niza nužno potraži u vidu i okviru veće ili manje, uže i šire cjeline, a cjelina nije nikada mehanički zbroj nego određeni lik (struktura) sastavljen od dijelova, koji su međusobno povezani u određenim i vidljivim odnosima."⁵⁷ Na makro razini to znači da se pojedini tekst treba sagledavati u kontekstu ili *skopusu* samog dokumenta i/ili *skopusu* cjelokupnog Svetog pisma.⁵⁸

Na mikro razini to bi otprilike izgledalo ovako: Vlačić savjetuje da je, kada smo suočeni s nejasnim tekstom, najprije potrebno odrediti *skop* i vrstu čitavog teksta. Nakon toga istražujemo pojedine dijelove na način da istražujemo njihov međusobni odnos i odnos prema cjelini. Prilikom proučavanja Vlačić ustvrđuje kako

⁵⁵ Usp. Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 81-86. T. M. Seebohm piše kako "The first is the principle of Flacius that a text has to be understood out of the situation of the original readers and listeners of the text. This principle created the idea of the historical distance between the present and the past. To use modern language: the present and the past as a past present each have their own temporal horizons. The task of hermeneutics is to bridge the gap by re-creating the past horizon for the present reader. The second factor is a consequence of the first. The task of an interpretation is not to decide the truth or falsehood of a text, but the propaedeutic task of revealing what the text meant. The third factor is that historical explanation is needed in order to understand meanings of texts that appear as false under the judgment of reason." (*Hermeneutics. Method and Methodology*, 45-46).

⁵⁶ Vladimir Filipović, Matija Vlačić Ilirik kao začetnik suvremene hermeneutike i strukturalizma, u: *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 1 (1975) 1-2, 34.

⁵⁷ Vladimir Filipović, Začeci i dometi Vlačićeve hermeneutike, u: *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 2 (1976) 3-4, 11.

⁵⁸ Pravilo da tekst dobiva svoje značenje iz konteksta te da se značenje teksta treba promatrati i usuglasiti sa širim kontekstom Svetoga pisma počiva na načelu da Pismo, iako sadrži razne raznolikosti (u pogledu lingvistike, autora itd.), u svojoj je naravi jedinstveno jer je njegov konačni autor sam Bog.

je korisno primijeniti i logička pravila gramatike, retorike (ustvrditi vrstu i pravila određene vrste govora) i dijalektike, jer ona pružaju veliku korist tumaču ako se primjenjuju oprezno. Nadalje, slijedi proučavanje konteksta teksta ne bi li se ustvrdio odnos među rečenicama i onoga što govore. Odredivši anatomiju teksta te kako se pojedini dijelovi teksta međusobno povezuju, korisno je ovome pridodati kratak opis, sažetak ili izvadak ili pak opširniju parafrazu onoga što ti dijelovi govore. Pravilna razdioba teksta osvjetljava njegov pravi smisao.⁵⁹

Na makro razini to znači da se metoda tumačenja Pisma odvija prema *skopusu* cijele Biblije i u skladu s "ključem" koji otkriva smisao cijele Biblije.⁶⁰ Naime, Vlačićevu hermeneutiku karakterizira kretanje od općenitog ka pojedinačnome i od pojedinačnog ka općenitom. U skladu s time, tumač mora odrediti smisao, strukturu i cilj (*skopus*) svakog teksta te usporediti to tumačenje s cjelokupnim smislom Svetoga pisma. "Nit koja povezuje smisao pojedinih dijelova teksta s njegovom cjelinom Vlačić naziva *skopom*. Njime se naime podrazumijeva 'svrha, odnosno intencija cijeloga spisa'."⁶¹ Kordić ističe kako je za Vlačića međusobni sklad pojedinih dijelova teksta i njihova organska povezanost u cjelovitom korpusu osnovni preduvjet za ispravno razumijevanje i tumačenje Pisma.⁶² Sveto pismo je za Vlačića poput tijela koje se sastoji od pojedinačnih dijelova, no ti se dijelovi uklapaju u cjelinu. No "ključ" (*clavis*) koji daje cjelovitost Pismu, jedinstvo svim dijelovima, jest spoznaja da je Krist središte Pisma i da se sve treba tumačiti kroz njegovu prizmu: "Krist kao ključ, objavljen u inspirativnim spisima Pisma, jedina je mjera čovjekove teorijske i praktične spoznaje i Pisma i Boga i cjelokupne stvarnosti."⁶³

Stoga Vlačić zagovara povratak Kristu kao ključu tumačenja Pisma koji omogućuje razumijevanje svih biblijskih tekstova pa i onih nerazumljivih jer sam ustvrđuje: "Ovo je, dakle, uistinu ključ cijeloga Pisma ili teologije: znati da Pismo sadrži dvostruku vrstu

---

⁵⁹ Usp. Matija Vlačić Ilirik, *O načinu razumijevanja Svetoga pisma*, 133-143.

⁶⁰ Primjer primjene ovakve metode tumačenja Vlačić donosi u djelu *O načinu razumijevanja Svetoga pisma* (139-47), kada na konkretnom primjeru pokazuje pogrešno tumačenje tekstova iz Luke 7,47 i Ivana 6, 52.

⁶¹ Jure Zovko, *Uvod*, 15. Više o *skopusu* i metafori tijela vidi: Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 105-107, 116, 132-134; Jure Zovko, *Recepcija Matije Vlačića Ilirika u filozofskoj hermeneutici*, 848; Ivan Kordić, Sustavno i povijesno značenje pojma organizma za razumijevanje i tekst kao živo tijelo kod Vlačića, u: *Filozofska istraživanja* 43 (1991) 4, 866-873.

⁶² Usp. Ivan Kordić, *Razum, vjera i neznanje*, 162.

⁶³ Ivan Kordić, *Razum, vjera i neznanje*, 156.

nauka i dva puta spasenja, a ti su nauci jedan prema drugome gotovo suprotstavljeni.”⁶⁴ Ta dva puta spasenja nazivaju se Zakon (niži nauk) i Evanđelje (viši nauk). Vlačić nastavlja pojašnjavati da se ti nauci podudaraju jer niži ustupa mjesto višem tako da nas Zakon optužuje i otkriva nam grijeh ne bi li nas prisilio da se uteknemo Spasitelju, tj. vodi nas do Krista. No problem je nastao zato što je rimska Crkva pomiješala ova dva puta spasenja nastojeći ih milom ili silom pomiriti. Pa tako ispada da se dijelom spašavamo po Kristu i milošću, a dijelom po Zakonu i djelima.⁶⁵

U povezivanju dijelova s cjelinom i cjeline s dijelovima te poznavanja jezika, kao pomoć u tumačenju Vlačić naglašava korištenje metoda i pravila gramatike, dijalektike, logike i retorike. Kordić ističe kako Vlačić poziva na gramatičko školovanje, no nigdje ne povlači jasnu granicu između dijalektike, logike, retorike i gramatike te su za njega dijalektika i logika često jedno te isto. Logiku velikim dijelom preuzima od Aristotela, za gramatiku ustvrđuje kako se bavi konstrukcijom teksta, a retorika obuhvaća cijeli jezik. Dijalektika se pak bavi iznalaženjem, prikladnim iznošenjem i objašnjavanjem iznesene građe.⁶⁶

Za analizu teksta Vlačić se također poziva na korištenje definicijske, analitičke i sintetičke metode te na metodu uspoređivanja. Sintetička metoda povezuje Pismo. Ona polazi od najjednostavnijih elemenata, povezuje ih te dolazi do strukture cijelog tijela jednog teksta.⁶⁷ Ako tu metodu primijenimo na gramatiku, onda nas ona vodi od proučavanja najjednostavnijih dijelova gramatike k onim složenijima, sve dok se ne dosegne konačni cilj – tumačenje cijelog teksta. Analitička je metoda suprotna sintetičkoj jer počinje tamo gdje sintetička završava i obrnuto. Počinjući od zadnjeg cilja, onda ona ide unatrag preko uzroka, medija i posljedica prema prvim počecima i izvorima. Definijska metoda ima zadaću određivanja važnijih pojmova i pokušaja razumijevanja, tumačenja i predstavljanja cjeline teksta, a to se postiže točnim određivanjem svakog dijela govora, imenica, zamjenica, itd. i njihove uloge u jednom jezičnom i tekstu- alnom kontekstu. Metoda usporedbe podrazumijeva uspoređivanje nejasnijih dijelova Pisma s onima koji su jasniji i razumljiviji.⁶⁸

⁶⁴ Matija Vlačić Ilirik, *O načinu razumijevanja Pisma*, 79.

⁶⁵ *Isto*, 79-81.

⁶⁶ Usp. Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 71; Ivan Kordić, *Razum, vjera i neznanje*, 69.

⁶⁷ Usp. Ivan Kordić, *Sustavno i povijesno značenje pojma organizma za razumijevanje i tekst kao živo tijelo kod Vlačića*, 867.

⁶⁸ Usp. Ivan Kordić, *Hermeneutika Matije Vlačića Ilirika*, 92-94.

I konačno, uz pravilno razlikovanje dva puta spasenja stavljanjem u središte spasenja koje je ostvareno po Kristu, međusobnim sagledavanjem dijelova i cjeline te razumijevanja jezika i povijesnih okolnosti u kojima je tekst nastao, Vlačić zagovara kako tumač Pisma mora prije svega ustanoviti i iznaći njegov doslovni smisao, a tek je onda kasnije moguće izvoditi daljnje zaključke.⁶⁹ Doslovan smisao Pisma predstavlja značenje teksta koji se dobiva na osnovi gramatike, no budući da je Pismo riječ Božja i ljudska, za otkrivanje punog značenja potrebno je doslovni ili literarni smisao teksta upotpuniti tumačenjem prema duhu spisa, tj. sagledavanjem teksta u svjetlu evanđeoske poruke.⁷⁰ Drugim riječima, tekst kao slovo očituje se čitatelju kao ljudska riječ. Budući da slovo ili zakon ne može posredovati spasenje, tako ni gramatička interpretacija ne može dosegnuti svu puninu Božje objave. No ako se tekst čita s nakanom da se u njemu otkrije blagovijest evanđelja i punina Duha života, on tada dobiva značenje božanske riječi. Stoga je svrha interpretacije pokušati u pisanom slovu otkriti izvorni smisao teksta koji proizlazi od stvarnog autora Pisma – Svetoga Duha.⁷¹

3. VLAČIĆEVO GLEDIŠTE NA PISMO U KONTEKSTU KREDA *SOLA SCRIPTURA* U DANAŠNJEM PROTESTANTIZMU

Budući da su Vlačićeva nastojanja u pogledu razvijanja hermeneutike bila usmjerena na nuđenje autoritativnog tumačenja Biblije mimo autoriteta Rimokatoličke Crkve, i budući da je načelo *sola Scriptura* zapravo skinulo s trona papu i postavilo Sveto pismo na to mjesto, u ovom dijelu članka osvrćemo se na sadašnjost ne bismo li razmotrili koliko se ono što su zagovarali reformatori i među njima Vlačić u praksi među protestantima pokazalo korisnim i/ili problematičnim.

Što je zapravo *sola Scriptura*? *Sola Scriptura* je načelo koje tvrdi kako je Sveto pismo jedini izvor i mjerilo kršćanske doktrine, vjere i življenja.⁷² Reformatori su time željeli istaknuti kako je autoritet Pisma iznad autoriteta pape, koncila ili ljudskih mišljenja. To ne znači da oni nemaju nikakav autoritet, već da njihov autoritet treba proizlaziti iz Pisma i biti podložan Pismu. No to nipošto nije značilo odbacivanje tradicije, jer sve što dolazi iz crkvene tradicije a

---

⁶⁹ Isto, 90.

⁷⁰ Usp. Ivan Kordić, *Razum, vjera i neznanje*, 176.

⁷¹ Isto, 176-77; Jure Zovko, *Uvod*, 12-13.

⁷² Usp. Stanko Jambrek, *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*, 201.

može se opravdati na temelju Pisma, bilo je prihvatljivo.⁷³ Ovakav sukob bio je prisutan i u Isusovo vrijeme, kad je Isus ukorio farizeje da Pismu dodaju vlastite tradicije i predaje i time obespravljaju Pismo.⁷⁴ Theodore G. Gullixson u vezi sa *sola Scriptura* napominje kako ovo načelo nije hermeneutsko načelo. Ono nije vodič za tumačenje Pisma (dakle, kako tumačiti Pismo), već je to prvenstveno načelo koje odbacuje korištenje drugih izvora (knjiga, logike, znanosti, ljudskog razuma itd.) prilikom tumačenja Biblije.⁷⁵ Stoga pitanje koje se pred nama postavlja u ovom dijelu članka jest sljedeće: koliko je ovo načelo, i sve ostalo što je utemeljeno na njemu, održivo u praksi te koje rezultate ono polučuje?

Prvi zaključak koji se nameće jest taj da načelo *sola Scriptura* ne podrazumijeva ideju da svaki pojedinac *sam za sebe* može iznjedrili kvalitetno i cjelovito tumačenje. Alister McGrath ustvrđuje kako su u početku reformatori bili optimistični u svojem vjerovanju da običan pobožni vjernik može čitati Pismo i razumjeti značenje biblijskih redaka. Međutim, nesuglasica između Luthera i Zwinglija pokazala je da jasnoća Pisma nije uvijek i u svakom pogledu očita. Stoga, iako svaki vjernik ima pravo tumačiti Pismo, reformatori su prepoznali da je na nekim mjestima Pismo nejasno te su ponudili dva rješenja: a) različite katekizme (ili u Calvinovu slučaju *Institucije*) koji su služili kao filtri uz pomoć kojih bi pojedinci mogli lakše tumačiti Pismo; b) "političku hermeneutiku", koja je bila prisutna u slučaju kada bi *gradsko vijeće* odlučivalo o teološkim pitanjima. Dakle, više ne bi bila Crkva ta koja bi davala autoritativno tumačenje, nego gradska vijeća.⁷⁶

Drugi zaključak koji se nameće jest taj da *sola Scriptura* ne rješava pitanje autoritativnog tumačenja. Naime, tvrditi da je Pismo konačni i najveći autoritet za Crkvu jedna je stvar, ali znati što točno taj autoritet poučava i zapovijeda druga je stvar. I upravo ovdje *sola Scriptura* ima velik problem. McGrath ispravno ukazuje na glavni problem: "Tekst treba biti protumačen. Nema baš puno smisla smatrati neki tekst autoritativnim ili normativnim ako postoje ozbiljni prijepori oko značenja teksta."⁷⁷ *Sola Scriptura* ne zagovara samo

⁷³ Usp. Alister E. McGrath, *Reformation Thought: An Introduction*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2001., 154-155.

⁷⁴ Usp. Donald G. Bloesch, *Osnove evanđeoske teologije. Prvo dio: Bog, autoritet, spasenje*, Dobra vest, Novi Sad, 1989., 64-65.

⁷⁵ Usp. Theodore G. Gullixson, *Practical Hermeneutics*, 223.

⁷⁶ Usp. Alister E. McGrath, *Reformation Thought*, 162-163.

⁷⁷ Usp. Ervin Budiselić, Utjecaj formiranja novozavjetnog kanona na kredo *sola Scriptura*, u: *Kairos* 5 (2011) 1, 157.

tvrdnju da je Biblija vrhovni autoritet nego i zahtijeva davanje autoritativnog tumačenja Biblije. Zbog svoje hermeneutske rascjepkanosti upitno je koliko je protestantizam uspio u toj namjeri.

Treći zaključak koji se nameće jest da, iako *sola Scriptura* ima potencijal iznjedriti razna kontradiktorna tumačenja, u osnovi svojim inzistiranjem na ukorijenjenosti nauka u Pismu, ona ipak pokazuje ispravan put. Keith A. Mathison napominje kako apologeti Rimokatoličke i Pravoslavne Crkve često kritiziraju ovo načelo kao načelo koje promovira subjektivno i individualno tumačenje Biblije. No Mathison ističe kako nije problem u *sola Scripturi*, nego u tome što je dobar dio suvremenog protestantizma zamijenio *sola Scripturu* drugim načelom, koji se zove *solo Scriptura*.⁷⁸ Mathison definira načelo *solo Scriptura* na sljedeći način: "Moderna evanđeoska inačica *sola Scripture* nije ništa drugo nego nova inačica tradicije. Umjesto da se Biblija definira kao jedini *nepogrešivi* autoritet, kaže se kako je Biblija jedini temelj autoriteta. Tradicija se ne dopušta ni u kojem slučaju; ekumenska kreda se doslovce odbacuju; a Crkvi se nijeće bilo kakav stvarni autoritet."⁷⁹

Mathison nadalje pojašnjava kako se na površini čini kako ova kva doktrina nema ništa slično s rimokatoličkom ili pravoslavnom doktrinom autoriteta. Međutim, ovakvo shvaćanje Pisma u jednom dijelu suvremenog protestantizma prema Mathisonu dijeli pogrešku s rimokatoličkom i pravoslavnom teologijom, a ona glasi: autonomija. Naime, konačni autoritet nalazi se negdje drugdje osim kod Boga i u njegovoj Riječi. Kod protestanata rezultat je to autonomija vjernika, a kod rimokatolika i pravoslavaca rezultat je to autonomija Crkve.⁸⁰ Govoreći o današnjoj situaciji, Mathison ustvrđuje kako se debata oko *sola Scriptura* usmjerava na pitanje *Pismo* nasuprot *tradiciji*, kada je u stvari pravo pitanje odnos *Pismo* nasuprot *kojeg* koncepta tradicije. Prema Mathisonu, klasično učenje reformatora uključivalo je ispravan koncept tradicije, no suvremeni se protestantizam u jednom svom dijelu radikalno udaljilo od učenja reformatora o toj temi.⁸¹

Rješenje za ispravno shvaćanje *sola Scriptura* Mathison vidi u sljedećem: Pismo jest jedini izvor otkrivenja i vrhovna autoritativna norma za nauku i praksu, ali ono se treba tumačiti od strane Crkve i to u skladu s *pravilom vjere (regula fidei)*. Pismo jest jedi-

---

⁷⁸ Usp. Keith A. Mathison, *The Shape of Sola Scriptura*, 14.

⁷⁹ *Isto*, 238.

⁸⁰ *Isto*, 238-239.

⁸¹ *Isto*, 255.

ni vrhovni normativ, ali ono ne postoji u vakuumu: ono je nastalo u kontekstu Crkve i kontekstu apostolskog naviještanja evanđelja. Stoga se Pismo, da bi ispunjavalo svoju funkciju koju objektivno ima, mora tumačiti u ispravnom kontekstu. Ako to nije slučaj, ono prestaje ispunjavati svoju funkciju kao mjerilo.⁸² Ovo je važno i zbog sljedećeg: ako Pismo proglasimo vrhovnim autoritetom za doktrinu (što smatram da ono jest), ali i *jedinim* mjerilom prema kojem ćemo prosuđivati ispravnost ili neispravnost nečijeg tumačenja, mi time Bibliji dajemo zadaću koju ona ne može ispuniti, a sebe lišavamo mogućnosti da dođemo do ispravnog tumačenja. Drugim riječima, jedino *mjerilo* prema kojem ćemo odrediti ispravnost nečijeg tumačenja ne može se nalaziti u Bibliji, jer to onda ne vodi nikamo, budući da su moguća razna tumačenja i zaključci istih biblijskih dokumenata.⁸³

Mathison navodi kako u ranoj Crkvi nije bio problem pojmiti postojanje koncepta tradicije s Pismom kao jedinim izvorom božanskog otkrivenja (ovdje naravno ulazi i Stari zavjet). Tradicija se sastojala od određenog nauka koji je Krist prenio Crkvi i njegovim apostolima bilo kroz pisano bilo kroz usmeno otkrivenje. Apostolska je predaja postupno zapisivana u dokumentima koji danas tvore novozavjetni kanon, a Pisma su tumačena hermeneutskom kontekstu *pravila vjere*. No ključna stvar prema Mathisonu jest sljedeća: u ranoj Crkvi nije bilo sukoba između tradicije i Pisma, jer je njihov sadržaj bio esencijalno isti.⁸⁴ Stoga *sola Scriptura* ne podržava individualnost i subjektivizam, no traži da tumačenje Pisma bude u skladu s tradicijom i teologijom Crkve koja svoj temelj ima u Pismu.

I dok nakon Drugoga vatikanskog koncila Rimokatolička Crkva naglašava usku povezanost između tradicije i Pisma budući da oboje proistječu iz jednog izvora te zbog istog sadržaja koji se nalazi u njima ne mogu doći u sukob, protestantski pogled na odnos Pisma i tradicije ponešto je drugačiji. On shvaća tradiciju kao tradicionalno tumačenje Pisma, no istodobno smatra da Crkva nije nezabludeva te se njezina tradicija uvijek i iznova treba prosuđivati i biti

⁸² Isto, 255-260.

⁸³ Kao primjer, Craig Allert navodi primjer Tertulijana koji je u raspravi s hereticima koristio *pravilo vjere*, a ne Pismo kao mjerilo ordoksnosti tumačenja jer su se ti hertici pozivali u svojim tumačenjima na Pismo. Drugi primjer je Arije koji je svoju pogrešnu kristologiju temeljio na Pismu. Koncil u Niceji je prvotno nastojao pobiti ovu nauku na temelju Pisma, ali su onda zaključili da obostrano pozivanje na Pismo vodi raspravu samo u krug. Craig Allert, What We are Trying to Conserve?: Evangelicalism and Sola Scriptura, u: *The Evangelical Quarterly* 76 (2004) 4, 343-345.

⁸⁴ Usp. Keith A. Mathison, *The Shape of Sola Scriptura*, 151, 275.

podređena autoritetu pisane Božje riječi.⁸⁵ Definiravši tradiciju kao tradicionalno tumačenje Pisma i ustvrdivši da crkvena tradicija treba imati temelj u Pismu, protestantizam s jedne strane nalazi izlaz iz današnjega subjektivističkog *solo Scriptura* pristupa tumačenju Pisma te jednako tako zatvara svoja vrata za doktrine koje se ne nalaze u Pismu. No s druge strane, priznavši da crkvena tradicija može pogriješiti, protestantizam zapada u zatvoreni krug, jer tradicionalno tumačenje Pisma na koje se nastoji pozivati, kao produkt te iste tradicije, nužno ne mora uvijek biti točno. Drugim riječima, postavlja se pitanje je li moguće uvijek i u svemu odrediti koje je tumačenje Pisma unutar Crkvene tradicije *ispravno*? Štoviše, može li protestantizam unutar sebe odrediti ispravno tradicionalno tumačenje Biblije? Ako ovo pitanje postavimo u kontekstu ekumenskog dijaloga, onda nailazimo na sljedeći problem: "...kroz protestantsku teologiju dvadesetoga stoljeća sve se snažnije provlačila svijest o tome da je i samo Pismo predaja, te da je od samih početaka kršćanstva Crkva imala presudnu ulogu kako u procesu usvajanja tako i u procesu tumačenja svetopisamske predaje. Ipak u suvremenom ekumenskom dijalogu, i pored sveg međusobnog približavanja, ostaje otvoreno pitanje: Što će se dogoditi – u kontekstu teološkog promišljanja Objave – ako Pismo i crkvena tradicija ipak dođu u sukob?"⁸⁶

ZAKLJUČAK

Reformaciju je na površinu izvukla pitanje odnosa između tradicije i Pisma te je u prvi plan istaknula pitanje autoriteta: je li Crkva iznad Pisma, ili je Pismo iznad Crkve te koja je uloga tradicije u svemu tome? Odvajanjem od Rimokatoličke Crkve, autoriteta crkvenih struktura, učiteljstva i crkvene tradicije, protestantizam se našao ne "brisanom prostoru" i morao je potražiti neki temelj koji će opravdati razlog njegova postojanja. Protestanti su našli svoje utočište u Pismu, no ključno je bilo pitanje tko može i ima pravo dati autoritativno tumačenje? Vlačić je nastojao doskočiti tom problemu razvijanjem onoga što bi se danas nazvalo "povijesno-gramatička metoda" gdje je nastojao pokazati da se Sveto pismo uz pomoć određenih metoda može protumačiti jednako kao i bilo koji drugi tekst. No Vlačić je jednako tako tvrdio da se Pismo mora tumačiti i uz pomoć Duha Svetoga. Na tim dvjema postavkama Vlačić je smatrao da se može iznaći put koji će tumača voditi prema ispravnom i, samim time, autoritativnom tumačenju.

---

⁸⁵ Usp. Lidija Matošević, *O dostatnosti Svetoga pisma*, 65-66.

⁸⁶ *Isto*, 66.

Načelo *sola Scriptura* koje je iznjedrila reformacija ističe kako je Pismo vrhovni autoritet za određivanje kršćanske vjere, doktrine, morala i prakse te ono pripada u kontekst Crkve i treba se tumačiti u skladu s crkvenom tradicijom koja pak svoje razumijevanje postulata kršćanske vjere treba temeljiti na Pismu. Međutim, slijedom povijesnog razvoja, u protestantizmu je načelo *sola Scriptura* izgubilo svoju komponentu "tradicionalnosti" i djelomično se pretvorilo u načelo *solo Scriptura*, prema kojem ispada da svaki pojedinac za sebe može tumačiti Bibliju kako se njemu čini prikladnim. Iz Vlačićevih spisa jasno je vidljivo da svatko ne može tumačiti Bibliju niti je on tumačenje prepuštao na volju pojedincu ili pojedincima.

Ideja da se isključivo i jedino pozivanjem na Bibliju određuje što je točno tumačenje, potencijalno može biti kontradiktorna, jer kako može isti element (u ovom slučaju Biblija) biti i *zakonodavac* i *sudac*? To potencijalno može stvoriti neprekinuti zatvoreni krug u kojem dvije strane mogu bez prestanka nuditi različita tumačenja i donositi različite zaključke, pozivajući se na isti izvor kao autoritet za svoje tumačenje. No tko može presuditi tko je u pravu? Uzevši u obzir da je u nekim dijelovima Pismo jasno, u nekim dijelovima manje jasno, a u nekima je teže razumjeti značenje, pretpostaviti je da bi sporna tumačenja mogla nastati u onim opskurnim dijelovima Pisma. I dok Rimokatolička Crkva rješenje ovog problema nalazi u službenom crkvenom učiteljstvu,⁸⁷ protestantizam odbacuje ideju nepogrešivog crkvenog učiteljstva i nezabludivosti Crkve, no svejedno se nalazi pred izazovom nuđenja autoritativnog tumačenja Pisma.

Ako bismo uzeli Vlačića kao svojevrsni model za današnji protestantizam u pogledu problematike iznalaženja autoritativnog tumačenja, onda bi, vjerujem, bilo primjereno reći da Vlačić ne bi podržao povratak protestantizma u krilo Rimokatoličke Crkve te prihvaćanje autoriteta njezinog crkvenog učiteljstva. No jednako tako ne bi podržao ni hermeneutsku rascjepkanost unutar protestantskog korpusa. Umjesto toga, naglasak bi bio stavljen na još revnijem prakticiranju povijesno-gramatičke metode, u čemu je Vlačić dao neizmjeran doprinos, a drugi naglasak bio bi pokušaj rekonstrukcije tradicionalnog tumačenja Pisma unutar crkvene tradicije. Uzimajući u obzir da je Vlačić djelovao u jednom drugom vremenu, kao i svojevrsni napredak koji je od onda pa do sada ostvaren u međukršćanskom ekumenskom dijalogu, usuđujem se zaključiti kako je naglasak na povijesno-gramatičkoj metodi te ozbiljnije uzimanje crkvene tradi-

⁸⁷ Usp. Celestin Tomić, Božansko nadahnuće i tumačenje Sv. pisma prema konstituciji o Božanskoj objavi: (DV pogl. III), u: *Bogoslovska smotra* 37 (1967) 1-2, 157.

cije ispravan smjer u kojem protestantizam treba ići želi li dati svoj doprinos ispravnome tumačenju Pisma u bezbrojnim suvremenim teološko-praktičnim temama, izazovima i pitanjima. No jednako tako smatram da ovo nije konačno rješenje, nego smjer koji može jednom u budućnosti dovesti do konačnog rješenja, budući da prakticiranje povijesno-gramatičke metode *samo po sebi* ne jamči ispravno i autoritativno tumačenje. Također, ostaje otvoreno pitanje koliko protestantizam unutar sebe može definirati što u biti predstavlja "tradicionalno tumačenje Pisma". U ekumenskom dijalogu ostaje otvorno već ranije spomenuto pitanje: što učiniti kada i ako Pismo i crkvena tradicija dođu u sukob.

PRINCIPLES AND METHODS OF BIBLICAL INTERPRETATION
OF MATTHIAS FLACIUS ILLYRICUS AS GUIDELINES FOR
THE ISSUE OF SCRIPTURAL AUTHORITY IN TODAY'S
PROTESTANTISM

Summary

This article analyzes the role of principles and methods of biblical interpretation of Matthias Flacius Illyricus who through his work significantly contributed to the development of biblical interpretation which in Protestantism takes primary place in the matters of doctrine, faith and practice, and discusses the possible Flacius' impact on the issue of Scriptural authority in modern Protestantism. The first part discusses Flacius' relationship to the Roman Catholic Church, which was largely defined by his relationship to the Bible, and the second part discusses Flacius' principles and methods of interpretation of the Scripture. All this will serve as a foundation for the third part which will discuss, in the context of the creed *sola Scriptura*, the issues that modern Protestantism faces in the area of biblical interpretation. The article concludes that *sola Scriptura* in itself is not able to offer an authoritative biblical interpretation. In order to overcome this obstacle, according to the model that Flacius provides, Protestantism must turn more eagerly to the practice of historical-grammatical method and become more dedicated to the attempt to reconstruct traditional interpretation of the Scripture in the tradition of the Church.

Key Words: Reformation, Matthias Flacius Illyricus, hermeneutics, historical-grammatical method, sola Scriptura, the relationship between the Scripture and tradition, authoritative interpretation of the Bible.